

TURGONYI ZOLTÁN
LECTORI SALUTEM

Tisztelt Olvasók!

A Magyar Bioetikai Társaság 2022. szeptember 16-án tartotta szokásos évi konferenciáját, mely ezúttal a következő címet viselte: „Az evidenciák meghasadtak, kapcsolataink sérültek”. Jelen számunk az ott elhangzott előadások egy részét tartalmazza.

Elsőként Dr. Kuminetz Gézának, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektorának, a konferencia fővédnökének köszöntő beszédét adjuk közre. Ezt követi Dr. Rojkovich Bernadette-nek, a Magyar Bioetikai Társaság elnökének megnyitója.

Szokás szerint a konferencián került sor a Gaizler Gyula Emlékérem átadására. Az idei díjazottak közül Dr. Záborszky Magdának és Prof. Dr. Bándi Gyulának az érem átvétele alkalmából tartott előadását publikáljuk, **Fórum** rovatunkban pedig az őket bemutató (Dr. Drenyovszky Irén ill. Dr. Rojkovich Bernadette által készített) írásokat közöljük, a díj alapító okiratával együtt.

A közelmúltban ünnepeltük Prof. Dr. Gaizler Gyula (1922-1996) születésének századik évfordulóját. A Magyar Bioetikai Társaság alapítóját és örökös elnökét, a hazai keresztény szellemű bioetika művelésének kezdeményezőjét és fáradhatatlan szervezőjét aligha kell bemutatnunk folyóiratunk olvasóinak. Róla emlékezett meg előadásában Dr. Nyéki Kálmán és Nyékiné Dr. Gaizler Judit. Ennek szövegét is közreadjuk a **Fórum** rovatban.

Számunkat a nemrég elhunyt Dr. Fekete Mártonról szóló nekrológgal zárjuk.

KONFERENCIA-ELŐADÁSOK

KUMINETZ GÉZA

KÖSZÖNTŐ BESZÉD A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG KONFERENCIÁJÁN

A konferencia témája, amint azt a címe is sejteti, tulajdonképpen arra a kérdésre keresi a választ, hogy miért is élünk ma az embertelen jogok és a parazita elmék, vagyis a közönségessé tett-lett ember diadalának-uralmának korában. Ha a kozmosz természetes és természetfeletti rendjét ignoráljuk, felforgatjuk, emberi kapcsolataink is – akár a világ, akár az embertárs, akár önmagunk, akár pedig az Isten vonatkozásában – óhatatlanul súlyosan sérülni fognak.

Hogyan is jutottunk ide? Kezdetben volt nemcsak az Ige, de a tagadás is, és egyre erősödött. Nem kellett az igaz Isten, nem kellett az igaz ember képe, Krisztus, az Istenember, helyette kellett az Übermensch, az emberisten és rémuralmával a kiszolgáltatott, agy mosott, tudatmódosított, dehumanizált Untermensch-tömeg. S mindez a humánus leple alatt, a szabadság, az értelem, a nagykorúság-felvilágosultság, az evilági paradicsom utópiáinak vonzó alakjában.

S történt, és történik ennek a sátáni tervnek végrehajtása lépésről lépésre, a rejtettségből mind erősebben a színre lépve. Először inkább kellett az ember, mint az igaz Isten. A legfontosabb emberi reláció, az Istenhez fűződő kapcsolat meggyengítésével. Aztán hamarosan már azt sugallták, ha már hiszed az Istent, hát csak egy deista torzót higgyél róla, olyat, aki van, de velünk nem törődik, tehát azt tehetünk a világgal és magunkkal, amit mi jónak látunk. Majd előhozakodtak a „Krisztus igen, Isten nem”, illetve a „Krisztus igen, egyháza nem” (vagy épp a „Krisztus nem és egyháza igen”) jelszavakkal, s megtöretett a katolicitás, a kereszténység egysége. Közben azt is sulykolták, hogy a vallás magánügy, ki-ki azt hisz, amit akar, akár Krisztusról, akár egyházáról; szóval hihetsz, de csak a magad módján; s ennek nem lehet a közéletben semmi lenyomata. De még jobb, ha csak magadban hiszel. Sőt, gyűlöld a vallást és tekintélyeit, gyűlöld az arisztokráciát, a gazdagokat, hiszen ők a te megnyomorítóid.

Az Isten és Krisztus, valamint egyháza tagadása mellé a gyűlölet is társult tehát, miként a társadalom organikus berendezkedése helyett az osztályok létét és a köztük levő antagonisztikus ellentéteket hangsúlyozó felfogás is arra volt hivatott,

hogy gyűlölködést szüljön. Az embereket aztán ismét két részre osztották: haladókra és a haladás akadályozóira. Aki nem haladt, azt bizony el lehetett, sőt, el is kellett taposni, de legalább gúny és megszegényítés tárgya lehetett. (Vö. Roger Scruton: A pesszimizmus haszna és a hamis remény veszélye.) A társadalom képét is erővel át kellett alakítani akár a kegyetlen osztályharccal, akár a természetes emberi kötelékek gyengítésével, felszámolásával. Előbb létrehozták a polgári házasságkötést, majd legalizálták a válást, aztán a házasságon kívüli kapcsolatokat is megtűrték, törvényessé tették, végül a promiszkuitásnak is jogai lettek, de úgy, hogy gyakorlatilag megbélyegezték, mára már szinte elvették a hagyományos házasság jogát. Ezzel a család, az utolsó mentsvár is már-már elesett. Belekényszerítették aztán a családanyákat a munka világába, csak hogy ne legyen otthon valaki, akinek ideje és ereje van a családtagok minden szükségletével törődni (Vö. Bene Éva: Emancipációs bumeráng). Így hát ma már egyszemélyesek a társadalmi csoportok. Nem is érzi az ember, hogy mennyire védtelessé, manipulálhatóvá tették. De az államot se kímélték, hiszen azt is gyűlöletesnek kiáltották ki, mint ami az uralkodó osztály érdekérvényesítő és kíméletlen szerve. Meg akarták szüntetni, közben totalizálták, minden korábbinál nagyobb hatáskörrel ruházták fel; s a ma államai sokkal kíméletlenebbek, mint voltak a középkor keresztény mégoly hatalmas királyságai. De vigaszul megnyitották a tömegek előtt a szórakozás, a fogyasztás fórumait, ahol a kizsákmányoló, lélektelen munka után az érzékiség különböző narkotikumaival lehet(ett) ideig-óráig vigasztalódni. Ne felejtsük, az ember legnagyobb támasza és vigasztalója, erőforrása az Istene.

Ma pedig e sátáni terv ott tart, hogy az ember immár önnön természetét is gyűlöli, nem akar valóban humánus emberként élni. Vagy vissza akar térni a prehumán állapotba (ez az említett Untermensch), míg az elit, az Übermensch a poszthumán állapot megszerzésére törekszik. A gép, a mesterséges intelligencia lassan átveszi az ember helyét, ahelyett, hogy segítené és szolgálná, uralkodni kezd, közben az egyébként összetett emberi intelligencia, az 5Q (értelmi, érzelmi, politikai, reziliencia és erkölcsi) gyengülő tendenciát mutat. Az Übermensch mindent le akar igazni, mindent a hatalma alá akar vetni – ha nem megy jó szóval és manipulatív trükkökkel, akkor mennie kell a kényszer erejével. Ám a nagy természet és benne az ember nem ilyen rabigát kíván, már mindkettő nyögi az emberisten önkényuralmát.

Hogy is néz ki ma az ember? Gyűlöli nem-létezőnek hitt istenét, gyűlöli a világot, a másikat, sőt, önmagát is, vagy minden közönyös számára, ám úgy kell történniük a dolgoknak, ahogy ő akarja – nyomában a természet és önmaga leigázásával-kizsákmányolásával, örök háborúval és békétlenséggel. Mindez az ugyancsak nem-létezőnek hitt kárhozat sötét árnyéka, előképe.

Ezek hát a ma szomorú és tragikus tényei-trendjei. Mi hát a kiút? Visszatérni az igaz Istenhez, Krisztushoz, az Ő tanításához, az Ő egyházához. Vagyis egy a divinum-ot hordozó, erőteljesen igenlő emberléptékű társadalomhoz. Ez tehát az isteni terv, de ez is csak lépésről lépésre juthat előre. Ez is századokon átívelő szívós munka. Előbb az egyénnek kell vissza- és megtérnie Istenéhez, parancsaihoz, majd a családnak, aztán a vállalkozásoknak, intézményeknek, végül az államnak is Krisztus királysága alá kell tagozódnia – ne feledjük, ahol igazi a megtérés, ott nincs és nem is lehet kényszer, ott valódi a szabadság egyén és közösség számára egyaránt. Értelmes meghódolás, és nem szolgai behódolás ez Krisztus előtt.

S mi most e konferenciára azért gyűltünk itt össze, hogy tudatosítsuk bajaink okait, majd lehetőségeinkhez képest harcoljunk ellenük, illetve lássuk meg azt is, hogy az isteni terv végrehajtásának mi lenne a következő lépése, társakat hívjunk, egyesítve erőinket, s akkor egy jobb, valóban emberibb kor alapjainak lerakásához járulhatunk hozzá.

ROJKOVICH BERNADETTE
**KÖSZÖNTŐ BESZÉD A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG
KONFERENCIÁJÁN**

A történelem során többször találkoztunk háborúkkal, embertelen és kegyetlen történésekkel, melyeket megdöbbenve veszünk tudomásul, és bízunk az emberek bölcsességében, hogy ilyen embertelen történések a XXI. században már nem következhetnek be. És mégis, háború zajlik közvetlen környezetünkben, ártatlan emberek halnak meg, a világot éhínség és gazdasági válság sújtja.

„Kiáltás hallatszik Rámában, nagy sírás és jajgatás: Ráhel siratja fiait és nem akar vizsgasztalódní, mert nincsenek többé.” (Jer 31.15)

Modern korunk emberének életét emellett új veszedelmek is fenyegetik, melynek súlyát jelenleg még nem tudjuk felmérni, de az utókor majd ezt is valószínűleg döbbenettel fogja szemlélni. Egy társadalom fejlettségét az mutatja, hogy milyen mértékben védi az életet, különösképpen annak legtörékenyebb szakaszait. Hatalmas sebeket szenved el a társadalom a leggyengébbek és legvédtelenebbek kiselejtezése miatt, ilyenek például az idősek, a betegek és a meg nem született gyermekek.

A meg nem született gyermekek védelmében örömmel üdvözljük a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény 2022. szeptember 15-én hatályba lépett módosított végrehajtási rendeletét. A rendeletben az abortusz iránti kérelemhez csatolni kell a szülész-nőgyógyász által kiállított „a magzati életfunkciók működésére utaló tényező” vizsgálatát igazoló leletet. Ilyen tényező a magzati szívhang meghallgatása. A magzat szívhangja hat hetes korától hallható. Ez az első jel, egy üzenet, hogy egy új élet indult növekedésnek az anya testében.

Korunk súlyos problémáit jól szemlélteti Radnóti Miklós *Töredéke*:

Oly korban éltem én e földön,
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra,
s míg balhitekben hitt, s tajtékszott téveteg,
befonták életét vad kényszerképzetek.

Az értékek relativizálódtak, kapcsolataink sérültek, ezért Pilinszky János gondolata nyomán így jelöltük meg konferenciánk témáját:

„Az evidenciák meghasadtak, kapcsolataink sérültek”

ZÁBORSZKY MAGDOLNA

A TÖRVÉNYEK HIERARCHIÁJA

Bevezetés

Tragikus események vezettek oda, hogy kénytelen voltam a jogszabályok hierarchiájával foglalkozni. A nyolcvanas évek első felében, gyors egymásutánban két idős nőt gyilkoltak meg egy vidéki kisvárosban. A gyilkosságok egyik esetben sem anyagi javak eltulajdonítását célozták.

Az események

Nagyon felbolygatta a város közhangulatát az úgy nevezett „szerb idős kisasszony” halála. Víkendházában holtan találták, mellén harapásnyomokkal. Behatolás nem történt. Az idős hölgy szűz maradt. A nyomozók úgy gondolták, hogy idős hölgyet idős férfi kívánhatott meg. A fogászatra jártak, a protézis osztályra. A protézis lenyomatokat hasonlították össze a harapási nyomokkal, de nem illettek össze.

Néhány nap múlva jelent meg a bőr-nemibeteg gondozónkban egy harmincöt évesnél fiatalabb, jó erőben lévő férfi, akinél gonorrhoeát találtunk, majd a vérvizsgálat egy hét múlva szifiliszt igazolt. A beteg régebbi dokumentációjában már szerepelt gonorrhoea. Az akkori fertőző forrás lényegesen idősebb volt a betegünkénél. A beteg felesége is évtizedekkel volt idősebb, aki elbeszélte, hogy a házasságkötésükre úgy került sor, hogy a férfi öngyilkossággal fenyegetőzött, ha a kis törékeny, körülbelül húsz évvel idősebb nő nem megy hozzá feleségül.

Férfi betegünk most megfertőzte feleségét gonorrhoeával és szifilisszel. Átadta a betegséget egy hetven évnél idősebb nőnek is. A férfit nem zavarta az a körülmény, hogy az idős nőnek lábszár törés miatt be volt gipszelve a lába. A nő kötőhártyájáról, hátsó garatfaláról és nemi szerveiről is ki lehetett mikroszkópos vizsgálattal mutatni a gonorrhoea kórokozóját.

A betegeket kezelésbe vettük. A feleség nyakán fojtogatási nyomokat találtunk. A férje okozta. Félő volt, hogy a feleségében még nagyobb kárt is tehet.

A nyolcvanas években a szifilisz ellenes kúra kétszer tizennégy injekció beadásából állt. Idős betegeknél azonban erős hatású szer beadására az első injekciónál hidegrázás, magas láz, esetleg végzetes szívszövődmény is bekövetkezhetett (Herxheimer reakció). Ennek kivédésére a nyolcvanas években még működött a Kun utcai kórházban egy nemibetegek számára fenntartott osztály. A feleséget beutaltuk oda.

Gondozó intézetünk, de a fogászat is egy régi nagy parasztházban működött. A nyomozók a mi bejáratunk előtt mentek el, ha a fogászatra akartak bejutni. Láthatták a mi betegünket is, aki naponta járt hozzánk injekciókra. Az is lehet, hogy ismerték betegünket szadista vonásai miatt. A nyomozók bennünket is felkerestek. Nem mondtunk semmit.

Eszembe jutott egy igen régi emlék. Az 1949-1950-es tanévben, másodikos gimnazista koromban illegálisan jártam hitoktató képzőbe. Az etikát egy domonkosrendi pap tanította. Az ő szájából hallottam a törvények hierarchiájáról. Igen kivételes esetekben szabad nagyobb bűn elkerülése végett kisebb büntetést elkövetni.

Erre a régi emlékemre alapozva kerestem meg a gondozó intézetek országos vezetőjét: kaphatnék-e felmentést az orvosi titoktartás alól. Nemleges választ kaptam.

Két hét elteltével kikerült a feleség a kórházból. Aznap reggel a férje hasba taposta. Megrepedt a hasi aortája és elvérzett. A nagy sikongatásra a szomszédok kihívták a rendőrséget. A férjet letartóztatták. Tartok tőle, hogy a férj csak családi veszekedésként állította be a gyilkosságot, holott gerontofil és szadista beállítottsága miatt ölte meg a feleségét, de elképzelhető, hogy a „szerb idős kisasszony” halála is az ő lelkén szárad. A nyomozó újból megjelent a gondozónkban. „Nincs lelkiismeretfurdalása, doktornő?” Igaza volt. Nem válaszoltam.

*

A gyilkosságok idején, az 1980-as évek első felében sem az állami törvényhozásban, sem az egyházi törvényekben nem esett szó a törvények hierarchiájáról. Egészen pontosan arról, hogy jelen esetünkben az *élet védelme felülírja-e az orvosi titoktartás törvényét.*

A kérdés megválaszolásához először áttekintjük az élet védelmét a hazai, az európai és a teológiai irodalomban, utána az orvosi titoktartásra vonatkozó adatokat, orvosi eszközövegeket. Végül szembesítjük az élet védelmére vonatkozó törvényeket a titoktartásra vonatkozó rendeletekkel, keresve, hogy van-e közöttük hierarchikus kapcsolat.

Az élethez való jog a törvényekben

Magyar

1949. évi XX. törvény: a Magyar Népköztársaság alkotmánya.

Magyar Köztársaság alkotmánya 1989. „Minden embernek joga van az élethez.”

Alaptörvény 2012. „Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatásától kezdve védem illeti meg.”

Nemzetközi

Római jog – Története Róma alapításával (Kr. e.753) kezdődik. Kodifikálása Justinianus keletrómai császár (527-565) uralkodása alatt történik meg.

Genfi nyilatkozat 1948. „Az élet legnagyobb tiszteletét fenntartani.”

ENSz Emberi jogok egyetemes deklarációja 1948. „Minden embernek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.”

Helsinki Nyilatkozat 1964. „Az alanyok életének [...] oltalmazása.”

Az Unió Alapjogi Chartája 2000. XII.7 „Minden embernek joga van az élethez.”

Nizzai Szerződés 2003. Széleskörű alapjog-felsorolás, de csak ünnepélyes nyilatkozat.

Lisszaboni Szerződés 2007. Kötelező érvényű. Az Unió „alkotmányaként” funkcionál.

Teológiai

Tízparancsolat (Kiv 20,1-17): „Ne ölj!”

Evangéliumok Ld. pl. Lk 10,27-37. „Szeresd Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, minden erődből és teljes elmédből, felebarátodat pedig, mint önmagadat.”.

” Ki az én felebarátom?”

E kérdésre az irgalmas szamaritánus története ad választ:

„Aki irgalmasságot cselekedett vele.”

Codex Iuris Canonici 1917.

Codex Iuris Canonici 1983. Az új Egyházi Törvénykönyv VI. könyvének II. részében (Büntető Rendelkezések) a VI. cím említi az emberi életet és szabadságot.

Az emberi élet védelme

Az élethez való jog a személy természetjogon alapuló, minden alkotmányt megelőző alapvető joga a fogantatástól a természetes halálig.

Magyar források

Az *1949-es Alkotmány* még nem említi szó szerint az élethez való jogot, bár az 57. § szerint biztosítani kell „a polgárok [...] sérthetlenségét”. [1]

Az élethez való jog *expressis verbis* csak a *Magyar Köztársaság Alkotmányában* jelenik meg 1989-ben: „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz.” [2]

Jelenlegi *Alaptörvényünket, alkotmányunkat* 2011. április 25-én fogadták el, hatályba lépett 2012-ben. Az Alaptörvény kimondja: „Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [3]

Az alkotmány a jogi hierarchia csúcsán áll. Ugyanakkor, mivel az EU tagállama vagyunk, az uniós jog bizonyos területeken elsőbbséget élvez a magyar joggal szemben.

Nemzetközi források

A második hasámban néhány fontosabb nemzetközi forrást látunk. Az 1948-as *Genfi Nyilatkozat* [4] 4. pontjában ezt olvassuk: „Legnagyobb tiszteletben tartom az emberi életet.”

Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (amelyet – ugyancsak 1948-ban – az ENSZ adott ki) alapvető fontosságúnak tartja az ember jogát az élethez, testének sérthetlenségéhez, épségéhez. [5]

Az *ENSZ Közgyűlése* 1950-ben az emberi jogok világnapjává nyilvánította december 10-ét, mert 1948-ban e napon fogadták el a fenti Nyilatkozatot.

A *Helsinki Nyilatkozat* 1964-ben az orvosi kutatások etikájával foglalkozik. Érinti a törvények hierarchiáját. Általános elvek 8. pont:” Jóllehet az orvosi kutatás elsődleges célja az új tudás előállítása, de a kutatási alanyok jogaival és érdekeivel szemben ez a cél sohasem élvezhet elsőbbséget.” [6]

Az *Európai Unió Alapjogi Chartája* (2000. XII. 7.) az 1. cím 2. cikkében az emberi méltóság sérthetlenségére, az élethez való jogra fókuszál: „Minden embernek joga van az élethez.” [7]

A *Nizzai Szerződés* 2003-ban széleskörű alapjog-felsorolást ad, melybe beletartozik az emberi élet tisztelete is. De csak ünnepélyes nyilatkozat maradt.

A 2007-es *Lisszaboni Szerződés*, amely lényegében az Európai Unió alkotmányát helyettesíti, kötelezővé teszi az Európai Unió Alapjogi Chartáját is, ez pedig – mint láttuk – védi mindenkinek az élethez való jogát. [8]

Teológiai források

A harmadik hasámban szerepel néhány fontosabb teológiai forrás. A legrégebbi a *Tízparancsolat* a „Ne ölj!” parancsolatjával. [9]

Az *evangélium* a fő parancsolatok kinyilatkoztatásával tovább megy. „Szeresd Uradat Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből!” A második pedig „Szeresd felebarátodat!” Máté hozzáteszi „E két parancson függ az egész törvény és a próféták.” [10] Márk és Lukács evangéliumában is szerepel fő parancs. *Lukács evangéliuma* szerint [11] Jézus – válaszul a törvénytudó kérdésére („De hát ki az én felebarátom?”) – még hozzáfűzi az irgalmas szamaritánus történetét, Egy ember kifosztva, félholtra verve fekszik az út mentén. Elment mellette egy pap, egy levita, de egyik sem állt meg, hogy segítsen, csak a lenézett szamaritánus szíve esett meg rajta. Ő mai kifejezéssel mondván elsősegélyben részesítette, sőt szállásra vitte, gondoskodott róla anyagilag is a további ellátásáról. Jézus kérdése, „E három közül, melyik a felebarátja annak, aki a rablók kezébe került?” A válasz: „Aki irgalmasságot cselekedett vele.” Jézus folytatja: „Menj és tégy hasonlóképpen!” A kirekesztett szamaritánus is felebarátunk, sőt követendő példánk. Ebből következik, hogy minden ember a felebarátunk, akinek életét nem csak tisztelni kell, hanem a felebarátot, mint embert szeretni.

Két általános törvénykönyv szerepel még a hasámb alján: az 1917-es és az 1983-as *Codex Iuris Canonici*. [12] Az utóbbi a Szent II. János Pál pápasága idején kiadott új kánonjogi kódex. Itt a VI. könyv II. részének VI. címe alatt olvashatunk az emberi élet és szabadság tiszteletéről.

Orvosi titoktartás

Most tekintsük át az orvosi titoktartás irodalmát!

Kr. sz.e.1792-1750-ig uralkodó **Hammurapi** óbabiloni uralkodó **törvényei** főleg a díjtételekről, kártérítési felelősségről szólnak, a titoktartásról nem.

A Kr. e. IV-III. századból való a **hippokratészi eskü**: „Amit kezelés közben látok, vagy hallok (akár kezelésen kívül a társadalmi érintkezésben) nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm.”

A IX. századi **Arsenius-levélben** szerepel, hogy milyen ne legyen az orvos és hogy „diszkréció, titoktartás, türelem, nyugalom és jó modor jellemezze viselkedését.” [13]

Amatus Lusitanus XVI. századbéli zsidó orvos kódexében az orvosi esküjében az igazmondásra esküszik.

John Gregory (1724-1773) skót orvos és filozófus elvei szerint a gondoskodás etikája a fontos.

Mária Terézia 1770-ben adta ki Generale Normativum in Re Sanitatis (Az egészség ügyének általános szabályzata) című rendeletét. Nagy szükség volt egy ilyen általános szabályozásra, hiszen a törököktől való felszabadító háborúk és a Rákóczi szabadságharc után, a konszolidáció idején mindössze 37 orvosdoktor és 120 borbély és érvágó működött az országban. A betegeket a szerzetesrendek, lovagrendek és világi ápolórendek látták el. Ebben az átfogó, kódex szerű királyi rendeletben szerepel a titokvédelem is. [14]

Az 1867-es kiegyezés után az első országgyűlés által alkotott egészségügyi törvény az **1876. évi XIV. törvény** kizárólag közegészségügyi rendelkezésekről szól. Nincs benne szó az orvosi titoktartásról.

Az orvosi rendtartásról szóló 1936. évi I. törvénycikk 37. §-a szerint az orvost titoktartás kötelezi a kezelt vagy vizsgált egyén egészségi állapotára vonatkozó adatok tekintetében. Hatósági megbízásból végzett vizsgálat esetében a vizsgálat eredményét azonban az orvosnak a megbízó hatósággal közölnie kell. Tudományos célra történő közlésre a titoktartás nem vonatkozik, ha a közlés a személy nevének megjelölése nélkül oly módon történik, hogy a személyre ne ismerjenek rá (tankönyvek ábrái, tudományos közlemények). [15]

A **Nemzetközi orvosi eskü (Genf 1948. szeptember)** szigorúan megköveteli a titkok védelmét. A beteg halála után is tiszteletben kell tartani a titkokat. Az emberi életnek a fogamzástól kezdve kell megadni a legnagyobb tiszteletet. [16]

Helsinki Nyilatkozat 1964.^{17/} Az embereken végzett orvosi kutatások etikai elveivel foglalkozik elsősorban, de a bevezetésében *Általános elvek* cím alatt hangsúlyozza, hogy a kutatás etikai elvárásoknak van alávetve, amelyek előmozdítják az összes kutatási alanyok kijáró tiszteletet. „Jóllehet a kutatás elsődleges célja az új tudás megszerzése, de a kutatási alanyok jogaival és érdekeivel szemben ez a cél soha nem élvezhet elsőbbséget. A kutatásban részt

vevő orvos kötelessége, hogy a kutatás alanyainak életét, egészségét, emberi méltóságát, épségét, önrendelkezéshez, magánélethez és titoktartáshoz fűződő jogát megvédje.”

1980-ban az **Amerikai Orvosszövetség kódexében** olvassuk, hogy az orvos kötelessége az őszinteség. A kegyes hazugsággal szemben a beteg őszinte tájékoztatása emberi jog. Az Amerikai Kórházi Egyesület szerint „[a] betegnek joga van minden tekintetben a titoktartáshoz a saját kezelési, gondozási programját illetően.”

A **Magyar Orvosi Kamara 1991**-esküje: „Az emberi életet minden megkülönböztetés nélkül tisztelem. Titkaikat haláluk után is megőrzöm.” [18]

Az **Egészségügyről szóló 1997. CLIV törvény** szerint az egészségügyi dolgozót minden a beteg egészségügyi állapotával kapcsolatos, valamint az egészségügyi szolgáltatás során tudomására jutott adat és egyéb tény vonatkozásában, időbeli korlátozás nélkül, titoktartási kötelezettség terheli, függetlenül attól, hogy az adatokat közvetlenül a betegtől, vizsgálata, vagy gyógykezelése során, illetve közvetetten az egészségügyi dokumentációból, vagy bármely más módon ismerte meg. [19]

A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik arra az esetre, ha ez alól a beteg felmentést adott, vagy ha jogszabály az adat szolgáltatásának kötelezettségét írja elő:

a/ törvény elrendeli,

b/ mások életének, testi épségének és egészségének védelme szükségessé teszi.

Jelenleg a **négy orvosi egyetemünk eskü szövegei** érdekes módon nem azonosak. „A beteg titkát fel nem fedem.” szöveg mind a négy egyetem esküjében szerepel. A szegedi egyetem hozzáfűzi: „ha csak a törvény nem követeli a titok felfedését.” Az emberi élet tisztelete csak a pécsi orvosi esküben szerepel: „Tisztelek minden emberi életet.”. A másik három egyetemi eskü hallgat róla.

A jogszabályok hierarchiája

A jogszabályok a modern jogrendszerben hierarchikus rendbe tagozódnak. A jogszabályi hierarchia a jogszabályok között fennálló fölérendeltségi kapcsolatot jelenti.

A hierarchiában magasabb rendű törvény előnyt élvez az alacsonyabb rendűvel szemben. Az élet tisztelete és védelme, mely az Alaptörvényben foglaltatik, felülírja a titoktartásról szóló miniszteri törvényt.

A hierarchia szó kimondása nélkül Máté evangéliumában [20] is felsejlik a parancsolatok egymás alá, illetve felé helyezettsége. A farizeusok a fő parancsokról kérdezték Jézust. Megkapták a választ! Máté hozzáteszi: „E két parancson függ az egész törvény és a próféták.”

A 6. pont alatt idézett Helsinkai Nyilatkozat is különbséget tesz magasabb rendű és alacsonyabb rendű törvény között. „Jóllehet a kutatás elsődleges célja az új tudás megszerzése, de a kutatási alanyunk jogaival és érdekeivel szemben ez a cél nem élvez elsőbbséget.”

Előadásunk alapkérdése az volt, hogy az élet védelme, mely az Alaptörvényben szerepel, felülírja-e az orvosi titoktartási kötelezettségünket, mely egy egészségügyi miniszteri rendelet? Ma már igen, de a nyolcvanas évek első felében nem.

Irodalmi hivatkozások

- [1] [getpdf \(jogtar.hu\)](#)
- [2] A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1989. XII. fejezet 54.§. (1)
- [3] Az Alaptörvény *Szabadság és felelősség* című fejezetének II. cikke.
- [4] [Hungarian-Hungarian-Medical-Chamber.pdf \(wma.net\)](#)
- [5] Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), 3. cikk: "Minden embernek joga van az élethez, a szabadsághoz és személyi biztonságához."
- [6] [toprengo_toprengo.qxd \(wma.net\)](#)
- [7] [Az Európai Unió Alapjogi Chartája \(europa.eu\)](#)
- [8] [EUR-Lex - 12016M/TXT - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
- [9] Kiv 20,13
- [10] Mt 22,37-40
- [11] Lk 10,27-37
- [12] Magyar kiadása: *Az Egyházi Törvénykönyv* (ford. Erdő Péter), Szent István Társulat, Budapest, 1985.
- [13] Feith Helga Judit dr. – Gradvohl Edina dr. – Balázs Péter dr., „Betegjogok a régmúltban?” *Orvosi Hetilap*, 2014/34. 1362.
- [14] I. rész, I. (Hivatali normák orvosok részére), VII. §.
- [15] [1936. évi I. törvénycikk - 1.oldal - Ezer év törvényei \(jogtar.hu\)](#)
- [16] [Microsoft Word - AZ EREDETI HIPPOKRATÉSZI ESKÜ SZÖVEGÉNEK FORDÍTÁSA \(stresszdoktor.hu\)](#)
- [17] Ld. a 6. lábjegyzetet!
- [18] Ld. a 16. lábjegyzetet!
- [19] [Eütv. - 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye \(jogtar.hu\)](#)
- [20] Mt 22,37-40.

BÁNDI GYULA

FELELŐSSÉGÜNK A JÖVŐ NEMZEDÉKEKÉRT

A címben jelzett kérdést sokszor és sokan leírják, hangoztatják, hirdetik, de vajon tudja-e mindenki, mit is jelent, és miért is vagyunk felelősek? Kérdések vetődnek fel bennünk: *kik is a jövő nemzedékek*, és miért is kell őket védeni? Egyáltalában: mi a viszonyunk a világgal, a teremtett világgal? És ha elfogadjuk is elviekben, hogy ügyelni kell a jövő nemzedékekre, milyen feladatok következnek ebből? Lehet-e egy ilyen elvárásnak akár jogi kereteket is adni? Etikai és szabályozási kérdések keverednek, és tisztázásra várnak.

A II. Vatikáni Zsinat¹ *Lumen gentium* kezdetű dogmatikai konstitúciójának 1. pontja az egész emberi nem egységére utal. Ennek testvére – még további két hittani konstitúcióval egyetemben –, a *Gaudium et Spes*² már teremtésvédelmi kitekintést is téve egyértelművé teszi: „69. Isten a földet minden kincsével együtt minden ember és minden nép használatára rendelte.” Ezen a kettős úton haladva a számos pápai dokumentumból egyet kiemelve még egyre világosabbá válik a következőkben a Biblia nyomán is megfogalmazható üzenet³: „21. [...] A természetes javak, mint az isteni kegyelem ajándékai is, ugyanígy közösen és egyformán állanak az egész emberi nem rendelkezésére.”

A *Teremtés könyvében* és máshol az Ószövetségben nem kétséges, hogy az emberiség nem a jelen, a múlt vagy a jövő kérdése, hanem minden alkalommal az egész emberiségre kell gondolnunk, annak minden generációjával és nemzetségével egyetemben. Az Úr így szólt Ábrahámhoz: „Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége” (Ter 12,3). Ugyancsak ószövetségi gondolattal folytatva a vonatkozó üzeneteket: „Így hát válaszd az életet, hogy te is, utódaid is életben maradjatok” (MTörv 30,19). Ezek az üzenetek és jó néhány más utalás világossá teszi, hogy az ember teremtése – *valójában tehát az emberiség teremtése* – egyben az emberi generációk folyamatosságát jelenti. A jövő nemzedékek ezek szerint valójában nem különíthetők el a jelen vagy a múlt

¹ A második vatikáni zsinatot XXIII. János pápa nyitotta meg 1962. október 11-én és 1965. december 8-án VI. Pál pápa zárta be

² A II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzól a mai világban (1965) - <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=16>

³ *Centesimus annus*. II. János Pál pápa enciklikája a *Rerum novarum* enciklika kibocsátásának századik évfordulója alkalmából, 1991 - <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=86>

nemzedékeitől, tehát szinte mi magunk vagyunk. „7. [...] a teremtett világ öröksége az egész emberiséget megilleti.”⁴

Ugyanezt fogalmazza meg az *Alaptörvény*⁵: „Alaptörvényünk jogrendünk alapja, *szövetség* a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.” Ez az egység jól kiolvasható nem egy szerzőnél: „A képlet nem az, hogy a jövő szól hozzánk, mik is az igényei, nem is az, hogy mi magunk próbáljuk azonosítani és kielégíteni ezeket az igényeket. [...] Végső soron tehát a jelen és jövő nemzedékek viszonyát nem az határozza meg, mit vár el tőlünk a jövő saját igényeikre alapozva, hanem az, mit mondunk a jövőnek a mi saját vágyainkról, törekvéseinkről.”⁶

Első következtetésünk tehát, hogy a jövő nemzedékekre nem mint bizonytalan identitású embercsoportra kell tekinteni, hanem mint annak az emberiségnek a szerves folytatására, amelynek a jelen generáció csak pillanatnyi részét alkotja, hiszen voltak emberek előttünk is, és – hacsak el nem lehetetlenítjük létezésüket – lesznek utánunk is. A generációk folytonossága az emberiség története, amely nem vonható kétségbe.

Természetesen léteznek hasonló, ismert nézetek, amelyekre sokan szoktak utalni. Ilyen a Hetedik Generáció Elve⁷, amelyet az irokézek ősi filozófiájának tulajdonítanak (Haudenosaunee Konföderáció), s amelyet egyebekben a földön létező egyik legrégebbi demokratikus szerveződésnek is tartanak; egyesek szerint az amerikai alkotmány modellje. Eszerint minden döntés előtt arra kell gondolni, milyen hatással lesz ez majd a hetedik generációra. Az ilyen és hasonló nézetek is valójában a generációk folytonosságára és az előrelátás gondolatára emlékeztetnek, és egyben bizonyítják, hogy a jövő védelme a különböző kultúrák alapvető tétele.

Folytatva vizsgálódásunkat a jövő nemzedékek érdekei védelmének először etikai, majd jogi vonatkozásairól, első forrásunk lehet a római katolikus egyház, amely sok más egyháztól annyiban tér el, hogy van központi irányítása – a Szentszék – és központi szereplője – a pápa –, és ennek következtében egységesen

⁴ Üzenet a béke 43. világnapjára XVI. Benedek pápa 'Ha békére törekszel, véd a teremtett világot', 2010. január 1.- <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=229>

⁵ Alaptörvény 2011, Nemzeti Hitvallás

⁶ GABA, Jeffrey M.: Environmental Ethics and Our Moral Relationship to Future Generations: Future Rights and Present Virtue, Columbia Journal of Environmental Law, 1999, Vol 24

⁷ <https://theseventhgeneration.org/blog-the-seventh-generation-principle/>

megjelenő üzenetei. Ezek közül emelek ki néhány üzenetet, a teljesség igénye nélkül.

A *Gaudium et spes* mint a II. Vatikáni Zsinat egyik kiemelkedő konstitúciója⁸ már feljebb is szóba került, és az ottani idézet folytatásával utalunk ismét rá: „69. [...] Az embernek tehát, amikor a teremtett javakat használja, úgy kell tekintenie jogosan birtokolt vagyonát, hogy az *nemcsak a sajátja, hanem egyúttal közös is*, abban az értelemben, hogy ne csak önmagának, hanem másoknak is hasznára lehessen.” Nem lehet kétséges, hogy a „mások” ebben az összefüggésben a következő nemzedékeket is jelentik.

A *Populorum progressióban*⁹ (VI. Pál, 1967) megfigyelhető az Egyház társadalmi tanításának megújulási alapját adó *Rerum novarum*¹⁰ megjelent gondolat kiterjesztése, továbbvitele, mégpedig általában a gazdaság, a gazdasági fejlődés korlátjainak, felelősségének kiemelése révén: „14. [...] a fejlődésnek, hogy valóságosnak legyen mondható, minden oldalúnak kell lennie, olyannak, amely minden ember és a teljes ember növekedését biztosítja.” Rendkívül fontos ez a gondolat is, valójában a közjóra történő egyértelmű hivatkozás, a *közjó* alapjainak összegzése: „76. A fejlődés nem csupán a jólét, hanem a szellemi és erkölcsi fejlődés is, amely az egész emberi faj előnyére válik.” A „minden ember” és az „egész emberi faj” sem jelenthet mást, mint a generációk folytonosságát. Amiért a közjóra külön is figyelni kell, az a fogalom egyre szélesedő kiterjesztése, a lelki és anyagi kérdések mellett az emberiség szélesebb egészére.

II. János-Pál pápa első enciklikájában – *Redemptor hominis*¹¹ – immár világosan és közvetlenül utal a modern kor veszélyeire általában, amelyek valójában már ugyanakkor környezet- és teremtésvédelmi alapozást jelentenek: „15. Mitől fél a modern ember?” – „Egyre inkább be kell látnunk, hogy a föld javainak fölhasználásában tisztességgel és értelmesen kell eljárunk. [...] a természetes környezetben az ember már nem lát egyebet, mint a közvetlen fölhasználás és a fogyasztás számára hasznos dolgot. A Teremtő azonban úgy akarta, hogy az ember közösségben éljen a természettel *mint értelmes és nemes ura, mint őrzője*, s nem mint garázda birtokosa, aki mindent kiárusít, s mindenre tekintet nélkül pusztítja a természetet.” A pápa emellett az emberi jogokról sem feledkezik meg, amire azért kell felhívunk külön is figyelmet, mert a jogi vonatkozások kapcsán az emberi jogi kérdések és a jövő nemzedékek ügye szorosan összekapcsolódik:

⁸ 1. 2. sz. lábjegyzet

⁹ VI. Pál pápa *Populorum progressio* kezdetű enciklikája (1967) – https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=462#ch1_2_1

¹⁰ *Rerum novarum*. XIII. Leó pápa enciklikája a munkáskérdésről (az első pápai szociális körlevél), Róma, 1891, <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125>

¹¹ *Redemptor hominis*. II. János Pál pápa első enciklikája (Az emberek Megváltója, 1979)

„17. Az emberi jogok: betű vagy lélek? [...] Az a közjó, amelynek a közhatalom képviselői a szolgálatában állnak, csak akkor valósul meg akadálytalanul, ha az állampolgárok biztosak lehetnek jogaik felől.”

Az ilyen és hasonló tartalmú vagy témájú vatikáni, pápai megnyilatkozások egyre sokasodnak, egyre határozottabbak. Így tulajdonképpen biztos választ ad a fejlődés valós értékeire és tartalmára a *Sollicitudo rei socialis* (1987) enciklika¹²: „34. A fejlődés erkölcsi jellege nem tekinthet el a teremtmények tiszteletétől sem [...] A Teremtőtől kapott hatalom, amellyel az embert felruházta, nem abszolút, nem szabad vele »élni vagy visszaélni«, vagy tetszés szerint felhasználni. A használati mód, amelyre a Teremtő már kezdetben utasította az embert, jelképesen benne van a tiltásban: »annak a fának gyümölcséből ne egyék« (vö. Ter 2,16–17).”

A *Rerum Novarum* századik évfordulóján kiadott *Centesimus annus*¹³ sem hagy kétséget afelől, kikre is utal, kik is tartoznak az emberi nem fogalmába. Itt még a jövő nemzedékekre utalás is szükségtelen: „21. [...] A természetes javak, mint az isteni kegyelem ajándékai is, ugyanígy közösen és egyformán állanak az egész emberi nem rendelkezésére.” A lényeg tehát ezen üzenetektől már eddig is: a természetes javakat nem lehet kisajátítani, azok az ember egyetemese felelősségére vannak bízva. Egy súlyos kritikát fogalmaz meg a pápa: „37. [...] Az ember helytelenül Isten helyébe lép, és így végeredményben elősegíti az általa inkább elnyomott, semmint kormányzott természet lázadását, ahelyett, hogy a teremtés művében Istennel működne együtt. [...] E téren is tudatában kell lennie az emberi nemnek, hogy felelősséggel és következetességgel tartozik a jövő nemzedékekkel szemben.”

II. János Pálnak az 1990. évi Béke Világnapja alkalmából közzétett üzenete¹⁴ egyre mélyebb környezeti tartalmat is közvetít, illetve egyre szorosabbra vonja a kapcsolatot az emberi méltósággal: „7. A legmélyebb és legkomolyabb jele a morális elem alapvető jelenlétének az ökológiai válságban az élet tiszteletének hiánya, ami a környezetszennyezés számos esetében megnyilvánul. [...] Az élet, és mindenekelőtt az emberi méltóság tisztelete az alapvető vezérlő elve mindenfajta egészséges gazdasági, ipari vagy tudományos fejlődésnek. [...] 13. A modern társadalom nem lesz képest megoldást találni az ökológiai válságra, hacsak komolyan át nem gondolja egész életformáját.” Külön figyelmet érdemel,

¹² *Sollicitudo rei socialis*. II. János Pál pápa enciklikája a Populorum progressio kezdetű enciklika huszadik évfordulójára, 1987. december 30. - <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=93>

¹³ 1. 3. sz. lábjegyzet

¹⁴ Öszentsége II. János Pál pápa üzenete a béke világnapja alkalmából, 1990 január 1. 'Békesség a teremtő istennel, békesség az egész teremtett világgal' - <https://teremtesvedelem.hu/content/cikk/az-okologiai-valsag-kozos-felelossegunk>

hogy mindennek *emberi jogi vonatkozásai* ismét szóba kerülnek az üzenetben: „9. [...] Manapság egyre erőteljesebben vetődik fel az egészséges környezethez való jog, amely a megújított Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának részét kell képezze.” Itt tehát a pápa az emberi jogok katalógusának elmaradó megújulását, korszerűsítését sérelmezi.

Tekintettel arra, hogy II. János Pál pápának az *1999. évi Béke Világnapjára küldött üzenete*¹⁵ az emberi jogokról szól, az időrendet megfordítva, előbb teszek említést róla, hiszen az üzenet 10. pontja a környezetért való felelősségre vonatkozik: „Az emberi méltóság elősegítése az egészséges környezethez való joggal összefügg, mert e jog rávilágít az egyén és a társadalom közötti viszony dinamikájára.” Ennek az üzenetnek összefüggéseire a későbbiekben világítunk rá, amikor az emberi méltóság változó kereteiről szólnak.

Visszatérve kissé az előbb megszakított időrendhez, egy gondolat erejéig mindenképpen fel kell idézni az *Evangelium vitae* enciklikát¹⁶ is, különösen azért, mert II. János Pál pápa szükségesnek tartotta, hogy az emberi élet védelme kapcsán se feledkezzen meg a teremtésvédelemről: „42. Mivel az ember arra hivatott, hogy művelje és őrizze a világ kertjét, különleges felelősséggel tartozik az élő környezetért, azaz a teremtésért.”

A *Velencei Nyilatkozat*¹⁷ (2002) – az ökumené jegyében II. János Pál pápa és I. Bartholomaiosz ökumenikus pátriárka (akit ’zöld pátriárkának’¹⁸ is neveznek) együttes nyilatkozata – valójában a korábbi gondolatsor összegzése és továbbfejlesztése: „A teremtés tisztelete az emberi élet és méltóság tiszteletéből fakad. ... A gond nem pusztán gazdasági vagy technológiai, elsősorban erkölcsi

¹⁵ II. János Pál pápa: Az emberi jogok tisztelete az igazi béke titka. Üzenet a béke világnapja alkalmából (1999) Elérhető: www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_14121998_xxxii-world-day-for-peace.html

¹⁶ *Evangelium vitae*. II. János Pál pápa enciklikája az emberi élet sérthetlenségéről, 1995. március 25. - <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78>

¹⁷ II. János Pál pápa és Öszentsége I. Bartholomaiosz ökumenikus pátriárka közös nyilatkozata, 2002. június 10.- <https://teremtvesvedelem.hu/content/cikk/velencei-nyilatkozat>

¹⁸ Különösen figyelemre méltó a pátriárka egyik régebbi nyilatkozata: „Az embereknek, akik előidéznek, hogy fajok pusztuljanak ki és lerombolják Isten teremtésének biológiai sokféleségét [...] Az embereknek, akik degradálják a Föld integritását, változásokat idézve elő az éghajlatban, megfosztják a Földet természetes erdőitől, vagy pusztítják vizes élőhelyeit [...] Az embereknek, akik betegségekkel veszélyeztetik a másik embert, mérgező anyagokkal szennyeznek a Föld vizeit, talaját, levegőjét, életét [...] Mindezek bűnök.” (Address at the Environmental Symposium, Saint Barbara Greek Orthodox Church, Santa Barbara, California, November 8, 1997) <https://publicorthodoxy.org/2021/09/03/green-patriarch-and-ecological-sin/>

és lelki. [...] Nincs végtelen hatalmunk a teremtés felett, csupán sáfárai vagyunk közös örökségünknek.”

Az *Egyház társadalmi tanításának kompendiumának*¹⁹ tizedik fejezete teljes egészében a környezetvédelemre vonatkozik. A kompendium az alapoktól kezdve tekinti át a kereszténység hozzáállását, ezért a megfelelő egyensúlyra törekedve – utalva egyben az emberi méltóság elsőbbségére – elemzi a kérdést, de egyben világossá téve azt is, hogy a teremtett világnak, a környezetnek is van méltósága: „463. A környezet helyes felfogása egyrészt nem teheti a természetet a manipuláció és a felhasználás pusztá tárgyává, másrészt nem is abszolutizálhatja azt, és méltóságát nem állíthatja az emberi személy méltósága fölé.” Illetve később: „465. [...] az ember felelős azért, hogy a környezetet sértetlenül és egészségesen őrizze meg mindenki számára.”, illetve: „466. A környezetvédelem az egész emberiséghez szóló kihívás.” Úgyszintén hangsúlyozza a *jövő nemzedékek iránti felelősséget*: „467. A környezetért való felelősség, amely az emberi nem közös értékének bizonyul, nem pusztán a jelennel, hanem a jövővel kapcsolatos követelésekre is kiterjed.”

Nem feledkezhetünk meg a hazai egyházi megnyilatkozásokról sem, amiben kiemelkedő fontosságú volt a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia *teremtésvédelmi körlevele*²⁰, amely egyben összegzi Vatikánból eddig származó gondolatokat is: „169. [...] az ember Istennel, az emberekkel és a teremtett világgal való kapcsolata egységet alkot. A természeti környezet megóvása nem más, mint a közjó, vagyis az emberi méltóság védelme és előmozdítása.” Együtt jelenik meg az a két alapfogalom, amely különös fontosságú témánk szempontjából is.

XVI. Benedek pápa *Caritas in veritate* enciklikájában²¹ magyarázza, értelmezi a fogalmakat: „7. [...] A közjó az egyénekből, családokból, köztes csoportokból formált és társadalmi közösséggé egyesülő „mindannyiunk” java. [...] 50. [...] Tudatában kell lennünk azonban annak a nagyon komoly kötelezettségünknek, hogy a következő generációknak Földünket olyan állapotban kell átadnunk, hogy ők is méltó módon élhessenek, és képesek legyenek tovább művelni azt.” Ami talán a legfontosabb figyelmeztetés a fentieknek mintegy összegzésként: „51. Az

¹⁹ Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa 'Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma' https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_hu.html

²⁰ A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a teremtett világ védelméről – „Felelőségünk a teremtett világért” 2008, elérhető: <https://terentesvedelem.hu/content/korlevel/magyar-katolikus-puspoki-konferencia-korlevele-teremtett-vilag-vedelmerol>

²¹ *Caritas in veritate*. XVI. Benedek pápa enciklikája 'Az ember teljes értékű fejlődéséről a szeretetben és az igazságban', 2009, elérhető: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=397>

a viselkedési minta, amely alapján az ember a környezettel bánik, befolyással van arra a viselkedési módra is, ahogyan önmagával bánik, és viszont. [...] a meghatározó probléma a társadalom általános erkölcsi magatartása.” A környezetvédelem következképpen nem választható el az emberiség más problémáitól, ezek csak együtt kezelhetők.

Egy évvel később pedig Benedek pápa a *Béke Világnapjára közzétett üzenetét teljesen* e témának szenteli,²² és ebben ismét az egész emberiség, a környezeti problémák és teremtett világ védelme egyaránt megjelennek: „5. [...] Bölcs dolog tehát alaposan és nagy távlatban felülvizsgálni a fejlődési modellt, átgondolni a gazdaság és a gazdasági célok értelmét, hogy kijavítsuk működési zavarait és torzulásait. [...] 7. [...] a teremtett világ öröksége *az egész emberiséget* megilleti. [...] [A]rra van szükség, hogy jogi és gazdasági szempontból is jól meghatározott szabályok szerint cselekedjünk, ugyanakkor kellő szolidaritással kell viseltetnünk a Föld legszegényebb területein élők és a jövő nemzedékek iránt.” Ez utóbbi a fenntartható fejlődés alapjául szolgáló kétféle generációs méltányosságra utal – a jelen generációkkal kapcsolatos kérdésekre és a jövő nemzedékek védelmére – egyképpen. A konklúzió is lényegi üzenetet hordoz: „11. [...] Mindannyian felelősek vagyunk a teremtett világ védelméért és megőrzéséért.”

Vázlatos elemzésem végén eljutunk az első olyan pápai enciklikához, amely teljes egészében a fenntartható fejlődésre, a teremtésvédelemre koncentrálna – Ferenc pápa *Laudato si'* enciklikájához²³. Ennek egyik induló üzenete kiváltképpen témánkra mutat: „36. [...] Ezért nagyon súlyos egyenlőtlenségek néma tanúivá válhatunk, amikor egyesek jelentős haszon elérésére törekszenek, és az emberiség többi részével, *jelenlegi és jövőbeli nemzedékeivel* fizettetik meg a környezetrombolás magas költségeit.” Mindkét generációs méltányosság megjelenik, bár a jövő nemzedékek kérdése azért kap erőteljesebb hangsúlyt, mert a fókusz a teremtésvédelem, a fenntarthatóság ökológiája. Akármint van is, kétségtelenül „52. [...] egyetlen emberi család vagyunk.”

Az igazi nehézség a jövő nemzedékek védelmében „53. [...] az, hogy még nem rendelkezünk a szükséges kultúrával ahhoz, hogy szembenézzünk ezzel a válsággal, és még el kell terjednie annak a vezetői magatartásnak, amely úgy jelöli ki az irányvonalakat, hogy közben igyekszik kielégíteni a ma élő nemzedékek igényeit – mindenkit beleértve – anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékeket.” A fő kihívás tehát a politikai, szabályozási válaszok kialakítása –

²² Üzenet a béke 43. világnapjára XVI. Benedek pápa: Ha békére törekszel, véd a teremtett világot 2010. január 1, elérhető angolul: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliii-world-day-peace.html

²³ Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról, 2015, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2015

mindaz, amire később részletesebben kitérek –, mert a jelenlegi válaszok elégtelenek („54. Figyelemreméltó a nemzetközi politikai válasz gyengesége.”)

Talán a legfontosabb etikai üzenet, figyelmeztetés: „67. Nem mi vagyunk Isten. A föld létezett már előttünk, és mi ajándékba kaptuk. [...] [M]a határozottan el kell utasítanunk azt, hogy a többi teremtmények feletti abszolút uralkodásra lehessen következtetni abból, hogy az ember Isten képére teremtett, és azt a megbízatást kapta, hogy uralkodjon a földön. [...] Ez egymás iránti felelős viszonyt jelent az ember és a természet között. Minden közösség kivetheti a föld javaiból, amire szüksége van az életben maradáshoz, de kötelessége meg is védeni és biztosítani termékenysége folyamatosságát *a jövőbeli nemzedékek számára*. Mert végeredményben „az Úré a föld” (Zsolt 24,1), övé „a föld és minden, ami rajta van” (MTörv 10,14).”

Ha pedig a teremtésvédelem további alapvető kérdéseire keresünk választ, kapunk is, méghozzá világosan követve az eddigi pápai megnyilatkozások útját:

„93. [...] a föld – lényegénél fogva – *közös örökség*, és gyümölcseinek mindenki javát kell szolgálniuk.

95. A természeti környezet *közjó*, az egész emberiség öröksége, és mindenki felelősséggel tartozik érte.”

A jövő nemzedékekre is vonatkozik a teremtésben kapott lehetőségeink és körvonalazott szerepünk eléggé túlzott felfogásának kritikája: „116. A modern korban szélsőséges emberközpontú szemlélet hódított teret. [...] A keresztény antropológia elégtelen bemutatása vezethetett ahhoz, hogy az ember világhoz fűződő kapcsolatának téves felfogása terjedt el. [...] Ehelyett az az emberi lénynek mint a mindenség »urának« helyes értelmezése, ha felelős gondnoknak fogjuk fel.”

Összegezve pedig ennek lényegét: „159. A közjó fogalma magában foglalja a jövő nemzedékeit is. [...] Már nem beszélhetünk fenntartható fejlődésről a nemzedékek közötti szolidaritás nélkül. Amikor arra a helyzetre gondolunk, ahogyan a bolygót hátrahagyjuk a jövő nemzedékek számára, egy másik logikába lépünk, az ingyenesség logikájába, az ajándékéba, amelyet kapunk és továbbadunk. Ha a föld adatott nekünk, akkor már nem gondolkodhatunk pusztán az egyéni hasznot szolgáló hatékonyság és termelékenység haszonelvű szempontjai szerint. Nem egy szabadon választható hozzáállásról beszélünk, hanem az igazságosság egyik alapkérdéséről, hiszen a föld, melyet kaptunk, azoké is, akik utánunk jönnek.”

Ferenc pápa a 2020. január 1-jei Béke Világnapjára küldött üzenetében²⁴ ismét az ökológiai megtérés szükségességéről szól: „A természeti erőforrásokat, az élet sok formáját és magát a Földet reánk bízták, hogy minden egyes ember felelősségteljes és aktív részvétele által »a jövő generációi számára is gondozzuk és védelmezzük«²⁵ (vö. Ter 2,15). [...] Az ökológiai megtérés, amelyre felhívunk, az élet új szemléletéhez vezet.”

Az etikai háttér ennek megfelelően egyértelműen rendelkezésre áll, és nyugodtan mondhatjuk, hogy ha csak a különböző vallások hasonló iránymutatásait vesszük sorra, aligha találunk olyat, amelyik ne ugyanilyen módon közelítené a kérdést, ne ugyanilyen módon emelné ki a jelen generációk felelősségét a jövő nemzedékek iránt. De nem is kell mást tennünk, mint némileg eltérve ugyan a vallások környezeti felfogásaitól, mégis alapvetően a témánál maradva, bepillantanunk az ENSZ környezetvédelmi világértékezteleinek ilyen témájú dokumentumaiba, illetve azok lényegébe, hogy lássuk, ez messze nem hitbéli, hanem általános humánetikai kérdés.

A sort az ENSZ még *1972-ben* nyitja meg *Stockholmban*²⁶, az első környezetvédelmi világértékezzettel, amely Nyilatkozatának 2. sz. elve imígyen szól: „A Föld természeti erőforrásait, így a levegőt, a vizet, a talajt, a flórát és a faunát, illetve különösen a természeti ökoszisztémák jellemző képviselőit amennyire lehetséges, meg kell őrizni a jelen és a jövő nemzedékek számára, körültekintő tervezés és menedzsment révén.” Ha alaposabban átgondoljuk ezt az elvet, valójában meglátjuk benne a fenntartható fejlődés csíráit.

Egy hosszabb idő elteltével kapott megbízást az ún. Bruntland bizottság, hogy előkészítse a következő világkonferenciát, és erre dolgozzon ki olyan anyagokat, amelyeket majd megtárgyalhatnak. Így született az ENSZ *Közös jövőnk* című jelentése, 1987-ben²⁷, amely a fentieket kissé átfogalmazva készíti elő a konferenciát: „a fenntartható fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől”.

²⁴ Ferenc pápa üzenete a béke 53. világnapjára: *A béke mint a remény útja: Párbeszéd, megbékélés és ökológiai megtérés* - elérhető: <https://katolikus.hu/cikk/ferenc-papa-uzenete-a-beke-53-vilagnapjara-a-beke-mint-a-remeny-utjaparbeszed-megbekeles-es-okologiai-megteres>

²⁵ A szöveg nem magyar nyelvű verziói itt szó szerint idézik a Szentírásból a „művelje és őrizze” szavakat. – *A szerk.*

²⁶ Részleteket l: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>

²⁷ *Közös jövőnk. A környezet és fejlesztés világbizottság jelentése.* Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat, Budapest 1988.

Az eredmény a „Környezet és fejlődés” konferencia lesz, *1992-ben, Rióban*²⁸, és az itt kiadott Nyilatkozat egyik elvét idézzük fel, amely közvetlenül érinti témánkat: „3. Elv: A fejlődéshez való jogot úgy kell érvényesíteni, hogy a ma élő és a jövő nemzedékek fejlődési és környezeti szükségletei egyaránt kielégítést nyerjenek.”

Van tehát erős etikai alapunk, amely a Teremtésből kiindulva állapítja meg, hogy az emberiség magába foglalja a jövő nemzedékeket is, akikre ugyanúgy figyelemmel kell lenni, mint a jelen generációkra, vannak ugyanezt hirdető nemzetközi dokumentumaink, amelyek lényegi tartalmait folyamatosan megerősítjük, bár nem igazán tartjuk be. És ugyanakkor vannak ehhez kapcsolódó kérdések. 2013-ban éppen az ENSZ főtitkára vetette fel:²⁹ „5. A jövő nemzedékek nem rendelkeznek politikai hatalommal, hiszen érdekeik képviselője a jelen generációk helyettesítő lépéseire korlátozódik. Amint az ENSZ Környezet és Fejlődés Bizottságának *Közös jövőnk* című jelentése (1987) írja: »Úgy cselekszünk, ahogy cselekszünk, mert megússzuk: a jövő nemzedékek nem szavaznak, nincs politikai vagy gazdasági hatalmuk; nem kérdőjelezhetik meg döntéseinket.«”

Mindebből következik, hogy miközben az etikai alapok nem vonhatók kétségbe, *a gyakorlati megvalósítás komoly nehézségekbe* – a jelen generációk ellenállásába vagy legalábbis nemtörődömségébe – *ütközik*. Már eleve azon folynak a viták, mit is akarhatnak a jövő nemzedékek, hogyan lehetne jogokat biztosítani annak, akik még nem léteznek, ki fogja érvényesíteni az esetleg kimunkált jogokat. A viták egyik alapvető iránya tehát, hogy a jövő nemzedékek jogait állapítsuk meg, ami persze aligha egyszerű feladat – igaz, vitatkozni lehet róla.

Akik azonban nem csak beszélni, hanem tenni is szeretnék a jövő nemzedékek érdekeiért, hamar beláthatják, hogy az ilyen elméleti képletek helyett más irányból kell vizsgálni a kérdést. Kiváló válaszokat találunk erre nézve is a fentebb idézett pápai megnyilatkozásokban. A *Caritas in veritate*³⁰ üzenete egyképpen igaz a jelen és a jövő nemzedékek érdekeire, jogaira: „43. [...] A jogok eltúlzása a kötelességek mellőzésébe torkollik. [...] Így a kötelességek a jogokat

²⁸ A lényegi dokumentumokat l.:

http://real.mtak.hu/65984/1/1992Rioi_konferencia_1992_u.pdf

²⁹ Report of the Secretary-General, 2013: Intergenerational solidarity and the needs of future generations, Report of the Secretary-General, Sixty-eighth session Item 19 of the provisional agenda - Sustainable Development, 5 August 2013, A/68/100

³⁰ l. 21. lábjegyzet

erősítik és mintegy a jó szolgálatában vállalt feladatként védelmet, támogatást kínálnak amazoknak.” Vagyis *a kötelezettségek kimunkálása* nélkül semmilyen jogról nem beszélhetünk, lássunk tehát neki a probléma megoldásának a kötelezettségek oldaláról.

A *Laudato si*³¹ egy kérdéssel indít: „160. Milyen világot szeretnénk hagyni azokra, akik utánunk jönnek, a gyermekekre, akik most nőnek fel? [...] Ezért már nem elég azt mondani, hogy törődnünk kell a jövő nemzedékekkel. Tudatára kell ébrednünk, hogy saját méltóságunk forog kockán. Mi vagyunk a leginkább érdekelték abban, hogy lakható bolygót hagyjunk a minket követő emberiségre. Ez egy értünk játszódó dráma, mert azt a kérdést szegezi nekünk, hogy mi az értelme életünknek ezen a földön.” Világos az üzenet: egyrészt *az emberi méltóság fogalma kiterjed a jövő nemzedékekre is*, másrészt a magunk méltósága sem érvényesülhet saját önzésünk elhagyása nélkül.

A jelen nemzedékek kötelezettségeit, korlátait kell kialakítani, és ez már belátható, reális feladat. A *Laudato si* egy gyakorlatias összegzéssel is szolgál arról, mit is kellene tenni: „177. Szembesülve az emberi képességek felelőtlen használatának lehetőségével minden állam halaszthatatlan feladata a tervezés, a koordinálás, az ellenőrzés és a szankcionálás saját területén belül, [...] előrelátás és elővigyázatosság, megfelelő szabályozás, az előírások végrehajtásának ellenőrzése, a korrupció megfékezése, a termelési folyamatok nem kívánt hatásainak operatív kezelése és az esetleges vagy lehetséges kockázatokkal szembeni célszerű beavatkozás.”

A fentebb hivatkozott 2013. évi *ENSZ főtitkári jelentés* ugyancsak hasonlóan fogalmaz: „25. [...] Mivel nagy bizonyossággal nem tudjuk a jövő nemzedékek igényeit és preferenciáit meghatározni, megtehetjük a politikák kialakítása során, hogy minimum két megfontolást alkalmazzunk: minimalizáljuk a károkat és olyasmit tegyünk, ami mind a jelen, mind a jövő nemzedékek számára előnyös.” Összhangban ezzel is a *Laudato si*: „184. Amikor a környezetre vonatkozóan kockázatok merülnek fel, amelyek érintik a jelen- és a jövőbeli közjót, a helyzet megköveteli, »hogy a döntések azoknak a lehetséges kockázatoknak és előnyöknek az egybevetésén alapuljanak, amelyeket az egyes lehetséges alternatív döntések magukkal hoznak«³²”.

³¹ l. 23. lábjegyzet

³² Az enciklika itt *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiumából* idézi a 469. pontot. – *A szerk.*

Immár teljesen áttérve a gyakorlati jogértelmezési kérdésekre, különösen a bevezetőben hivatkozott alaptörvényi rendelkezés értelmezésére, legjobb forrásunk az *Alkotmánybíróság* lehet. A környezethez való jog magyarázata terén a 16/2015. (VI. 5.) AB határozat indította útjára az értelmezés újabb körét. Ebben központi kérdés a természetvédelem, de a jövő nemzedékek jogainak érintettsége is nyilvánvaló. A határozat [92] pontja utal az Alaptörvény P) cikkére, amely leírja, valójában mit jelent a környezetvédelem mint állami és állampolgári kötelezettség és annak hármassága: 1. a védelem, 2. fenntartás; 3. jövő nemzedékek számára történő megőrzés. Nagy fontosságú, hogy az „Alaptörvény »mindenki« – így a civil társadalom és minden egyes állampolgár – kötelezettségéről is beszél.” Ezzel indul útjára a jövő nemzedékek jogainak értelmezése.

A 3104/2017. (V. 8.) AB határozat volt az első, amely a jövő nemzedékek kérdésére – és ehhez kapcsolódva a nemzet közös örökségének védelmére – az eddiginél is nagyobb figyelmet fordított. Ez a határozat hangsúlyozza, hogy [39] „[...] az általános felelősségi körön belül az államot egyfajta primátus, elsőség illeti meg, illetve kötelezi, hiszen e felelősség intézményvédelmi garanciák révén összehangolt érvényesítése, az intézményvédelem megalkotása, korrekciója és érvényesítése közvetlenül és elsődlegesen állami feladat.” Így a jogok érvényesítésének kötelezett vonatkozásai érzékelhetően kiemelésre kerülnek.

A 28/2017. (X. 25.) AB határozatban az Alkotmánybíróság először utalt érvelésében Ferenc pápa enciklikájára [36] a biológiai sokféleség fontossága kapcsán. A határozat a következőkben abban a sorban, ahol az előbb megkezdett úton tovább halad az alaptörvényi értelmezés folyamata, kiterjesztve hatályát a P) cikkre is, illetve a Nemzeti Hitvallásról sem feledkezve meg.

Az AB szerencsés módon tovább erősíti a jövő nemzedékek védelmének kapcsolatát a környezethez való joggal – a [26] pontban -, majd megerősíti, hogy [27] „az Alaptörvény nem csupán megőrizte az egészséges környezethez való alkotmányos alapjog védettségi szintjét, hanem az Alkotmányhoz képest e tárgykörben lényegesen bővebb rendelkezéseket is tartalmaz.” Ez vonatkozik a környezetvédelmi értékrendre és szemléletre is. A [28] pont pedig egyértelműen átvezeti az egészséges környezethez való jogot a jövő nemzedékek számára való megőrzés területére.

A [30] pont pedig a korábban már megjelenő szélesebb körű kötelezett körön belül pontosítja az állam kiemelt szerepét, hiszen az államnak a jogalkotáson túl „arról is gondoskodnia kell, hogy a környezet védelme érdekében elfogadott konkrét magatartások megismerhetőek, egyértelműek és jogilag kikényszeríthetőek legyenek.”

A továbblépés immár a jövő nemzedékek érdekei védelmének elvi vázlatába torkollik: „[31] 6. Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdéséből ugyanakkor önálló, az állami védelemre vonatkozó tartalmi követelmények is levezethetőek. A P) cikk (1) bekezdése mintegy hipotetikus örökséggel ruházza fel a jövő nemzedékeket.” Ebből fakad az államnak sajátos védelmi kötelezettsége [32], amelynek keretében tekintettel kell lennie „a jövő nemzedékek örökségének állapotára”. Ez a visszalépés tilalmát is felölelő objektív követelményt jelent.

A jövő nemzedékek érdekeinek védelmével foglalkozó jogtudósok közül a legismertebb Edith Brown Weiss³³, akinek gondolatait fejleszti tovább az AB határozat: „[33] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése alapján a jelen generációt három fő kötelezettség terheli: a választás lehetőségének megőrzése, a minőség megőrzése és a hozzáférés lehetőségének biztosítása. A választás lehetőségének biztosítása azon a megfontoláson alapul, hogy a jövő nemzedékek életfeltételei akkor biztosíthatóak leginkább, ha az átörökített természeti örökség képes a jövő generációk számára megadni a választás szabadságát problémáik megoldásában ahelyett, hogy a jelenkor döntései kényszerpályára állítanák a későbbi generációkat. A minőség megőrzésének követelménye szerint törekedni kell arra, hogy a természeti környezetet legalább olyan állapotban adjuk át a jövő nemzedékek számára, mint ahogy azt az elmúlt nemzedékektől kaptuk. A természeti erőforrásokhoz való hozzáférés követelménye szerint pedig a jelen nemzedékei mindaddig szabadon hozzáférhetnek a rendelkezésre álló erőforrásokhoz, amíg tiszteletben tartják a jövő generációk méltányos érdekeit.” A határozat fontos üzenete emellett a távlatos gondolkodásra ösztönzés: „[34] Ezen alapelvi szintű elvárásoknak a jogalkotó csak akkor tud eleget tenni, ha döntéseinek meghozatala során távlatosan, kormányzati ciklusokon átívelően mérlegel.”

A felelős őrzés (public trust) gondolata is bekerült a későbbiekben: „[22] Az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdése a public trust környezeti és természeti értékekre vonatkozó koncepciójának alkotmányjogi megfogalmazásán alapul, melynek lényege, hogy az állam a jövő nemzedékek mint kedvezményezettek számára egyfajta bizalmi vagyonkezelőként kezeli a rá bízott természeti és kulturális kincseket, és a jelen generációk számára csak addig a mértékig teszi lehetővé ezen kincsek használatát és hasznosítását, ameddig az a természeti és kulturális értékeket mint önmagukért is védelemben részesítendő vagyontárgyak hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti. Az államnak ezen kincsek kezelése

³³ Legtöbbet idézett munkája e téren: Weiss, Edith Brown, *In Fairness to Future Generations: International Law, Common Patrimony, and Intergenerational Equity*, New York, Transnational Publishers, Inc., 1989

és az arra vonatkozó szabályozás megalkotása során egyaránt tekintetbe kell vennie a jelen és a jövő generációk érdekeit.”

A jövő nemzedékek védelme az általánosan elfogadott szakmai álláspontok szerint szorosan kapcsolódik a környezethez való emberi jog elismeréséhez, amely hosszú ideje várat magára, nem része hivatalosan az elismert emberi jogi katalógusnak. Ennek fényében érdemel különös figyelmet az, hogy 2021/22-ben tanúi lehettünk egy olyan nemzetközi áttörésnek, amely tehát már régen váratott magára. 2021 októberében az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa végre elismerte emberi jogként a biztonságos, tiszta, egészséges és fenntartható környezethez való jogot.³⁴ Ilyen magas szinten eddig formálisan erre nem került sor, az Emberi Jogok Európai Bírósága is csupán kiterjesztett jogértelmezéssel alkalmazza a mai napig az Európai Emberi Jogi Konvenció egyes cikkeit – különösen a 8. illetve a 2. cikket.³⁵ Az Emberi Jogi Tanács határozatának preambuluma szerint „a fenntartható fejlődés – annak három (társadalmi, gazdasági ill. környezeti) dimenziójával – és a környezetnek az ökoszisztémákra is kiterjedő védelme hozzájárulást és segítséget jelent a mostani és az eljövendő generációk emberi jólétéhez és az emberi jogok általuk való élvezetéhez”, ide értve olyan jogokat, mint az élethez, a fizikai és szellemi egészség elérhető legmagasabb szintjének élvezetéhez, a megfelelő életminőséghez, a megfelelő élelemhez, lakhatáshoz, biztonságos ivóvízhez, köztisztasághoz, a kulturális életben való részvételhez való jog. E jog érvényesítéséhez is – csakúgy, mint minden más esetben – szükséges, hogy az államok építsék ki a megfelelő intézményeket, alkalmazzák a jó gyakorlatokat, fogadják el a vonatkozó stratégiákat, politikákat, és tartsák tiszteletben az emberi jogokat általában. Az ENSZ Közgyűlése 2022. július 28-án elfogadta azt a határozatát,³⁶ amelyben megerősítik az Emberi Jogi Tanács fenti határozatát.

Lassan minden lényegi kérdés felmerül, és némileg tisztázásra is kerül. A jogokhoz tartoznak a kötelezettségek, akár a jelen, akár a jövő nemzedékek érdekeiről legyen is szó. Amikor azonban a jövő nemzedékekre gondolunk, ott változik az arány, mert pillanatnyilag inkább a jelen generációk kötelezettségeire kell gondolni, annak érdekében, hogy egyáltalában gondolhassunk a jövő generációk majdani jogaira. Ha azonban igaznak tartjuk – és sajnos efelől nem

³⁴ Human Rights Council resolution 48/13 of 8 October 2021, “The human right to a clean, healthy and sustainable environment”

³⁵ L. erről részletesebben: Bándi Gyula, „Az Emberi Jogok Európai Egyezménye, a Szociális Karta és a környezeti jogok”, *Acta Humana. Hungarian Centre for Human Rights Publications*. 2021, 9 : 2. 179-206.

³⁶ A/76/L.75. sz.

lehet kétségünk – azt, hogy valamiféle ellenőrzés nélkül a jelen generációk mégsem teljesítik kötelezettségüket, mert nem érzik ennek súlyát, mert a jövő nemzedékek nem tudják érdekeiket érvényesíteni, mert nem szavaznak, és sorolhatnánk a további érveket, akkor mindenképpen felmerül egy – ha mégoly erőtlén – ellenőrzés, felügyelet igénye, szükségessége.

A 2021 'Our Common Agenda' jelentés keretében az ENSZ főtitkár kiemelte: "54. [...] A jövő nemzedékek érdekeinek figyelembevétele két dolgot igényel: azon képességek erősítését, amelyekkel a jövőt megértjük és felbecsüljük, beépítve a hosszútávú gondolkodást a fontos politikákba és döntéshozatalba; sajátos eszközök és intézmények létrehozását a kormányzat minden szintjén a jövő nemzedékek érdekeinek védelmére."

Majd ismét felhívta a figyelmet az alapkérdésre: "57. A jövő nemzedékek fogalmilag nem rendelkeznek képvisellel a jelenlegi döntéshozatalban, és nem határozhatják meg szükségleteiket. A nemzedékek közötti méltányosság elvének a gyakorlatba történő átültetése érdekében megfelelő intézményekre van szükség, amelyek fellépnek a nevükben, mint gondnokok, illetve megfelelő eszközökre, hogy érdekeiket védjék."

Ez a téma, tehát a megfelelő intézmények kialakítása már jó ideje napirenden van, így a jövő nemzedékeket zászlajára tűző World Future Council működésében, amely 2018-ban egy „Gondnok” lehetőségét vetette fel ismét³⁷: „A gondnok, (a) mint egy ombudsman közvetíti a polgárok aggodalmait a jogalkotás felé; (b) mint közvetítő megteremti az integráció ösztönzőit és megelőző az inkoherenciát a politikában; (c) mint tanácsadó ajánlásokat tesz a megoldásokra, (d) és mint auditor feltárja az érdekkonfliktusokat, valamint a végrehajtás akadályait."

Ilyen intézmény 2008 óta van Magyarországon, eleinte önálló országgyűlési biztосként, majd 2011 után az alapvető jogok biztosának helyetteseként.³⁸ Az intézményt nemzetközi szinten is jó példaként említik. A fenntartható fejlődés intézményeit összeíró Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács által felsorolt specifikus intézmények tényleges hatáskörrel nem rendelkeznek, amelyeknek

³⁷ GUARDING OUR FUTURE, How to include future generations in policy making, elérhető: https://www.worldfuturecouncil.org/wp-content/uploads/2018/07/brochure_guarding2018b.pdf

³⁸ Rövid összegzés található erről *A fenntarthatóság intézményei Magyarországon* c. kiadványban, amely a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács gondozásában jelent meg 2019-ben. Elérhető: https://www.nfft.hu/documents/1238941/0/1905_NFFT_intrend_A4_beliv_final.pdf/bfe43a3c-b8b5-ca62-b9cf-c654afe0672e?t=1614161718160, illetve további aktuális információk nyerhetők az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala honlapjáról: <https://www.ajbh.hu/en/dr.-bandi-gyula>

pedig vannak hatásköreik, azok időközben átalakultak, illetve a fenntarthatóság kérdéseit más tevékenységek – így gazdasággal összefüggő tevékenységek – mellett kezelik. Tehát a jövő nemzedékekre nagyobb figyelmet fordító intézmények általában nem szabályozó szervezetek, befolyásuk közelít az informálishoz. A jó hír, hogy nem egy ország ilyenekkel sem rendelkezik, tehát az átlagnál jobban állunk e téren, erkölcsi hátterünk pedig megkérdőjelezhetetlen.

FÓRUM

NYÉKY KÁLMÁN – NYÉKYNÉ GAIZLER JUDIT GAIZLER GYULA SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA

Prof. dr. Gaizler Gyulára emlékezni örömteli érzés. Derűs és mindig tetre kész ember jut eszünkbe, aki fáradhatatlanul dolgozott az élet védelme érdekében, kereste a találkozásokat, és életeleme volt a tudomány terjesztése.

A bioetika tudományának műveléséhez Magyarországon ő teremtette meg az alapokat, élete végén az újra induló Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Karán ő kezdte meg ennek a tárgynak az oktatását. Ezt megelőzően is sok helyen tanított és adott elő, számos konferenciát szervezett, emellett tudományos folyóiratokat és

bioetikai társaságot alapított.

Tudta, érezte, hogy az erkölcs jövője egy olyan interdiszciplináris együttműködés eredménye lesz, amely a hagyományos értékek őrzését és a legújabb tudományos eredményeket is magába foglalja. Hasonlított a Jézus által említett házigazdához, „aki kincseiből régít és újat hoz elő” (Mt 13,52).

A nyolcvanas évek elején már bátor lépéseket tett, amikor a Hősök tere és az Andrássy út sarkán (amelyet akkor még Népköztársaság útjának neveztek), lakásában havonta 50-100 embert fogadott az általa szervezett előadásokon.

Bátor tett volt, mert ekkor még jelentések is érkeztek az idézőjeles barátok tollából az államvédelemhez. Ő persze mindig azzal kezdte, hogy „mi itt nem politizálunk”.

A tudomány pártatlanságában hitt és minden erejével előmozdította azt. Mindenkit szeretettel látott, telefonon mindenkitől érdeklődött, meghívásának nem lehetett ellenállni. Itt említenénk meg feleségét, dr. Madarász Judit orvosnőt, aki mindenben mellette állt, és biztosította számára a háttérrel, majd Gaizler Gyula halála után mindent megtett, hogy a megkezdett munka folytatódjon.

Az élet tisztelete és védelme a fogantatástól a természetes halálig átjárta házasságukat és otthonukat.

Életének legnagyobb kitüntetése volt, hogy II. János Pál pápa kinevezte őt a Pápai Életvédő Akadémia tagjának. Jérôme Lejeune professzor és Gaizler Gyula voltak az elsők, akiket ez az Akadémia búcsúztatott az itt élők sorából.

Sokáig, majd negyven éven keresztül kellett átélnie életében a háttérbe szorítást, mellőzést. Talán ez is segített neki, hogy sikereit szerényen és alázattal fogadja. Az igazi jutalmat ugyanis nem itt a Földön remélte. Sokszor elmondta, hogy Kháron ladikjába mindnyájunknak be kell szállni, de nem mindegy, hogy valakit belelöknek, vagy kezét fogva lassan engedik őt el. Neki megadatott, hogy felesége ott legyen vele abban az órában és a kezét fogja.

Mindnyájunknak példa lett, azzal, hogy az élet védelmére tanított minket, és az egység keresésére. Az előadások után elhangozhattak az eltérő álláspontok, és a vitákról mindannyian azzal az érzéssel mentünk haza, hogy aznap is gazdagodtunk valamivel.

Nemcsak a bioetika, hanem az ökumené nagy alakja is volt, aki a II. Vatikáni Zsinat szellemében minden Krisztus-hívővel kereste a párbeszédet.

Hívására látogatott el Magyarországra először a taizéi prior, Roger Schütz a nyolcvanas évek elején, amikor még az államnak hatalmában állt megtiltani, hogy nyilvánosan megszólaljon. De a barátság beszédesebb minden szónál.

Az akkori közös imádságot Roger testvérral sosem fogjuk tudni elfelejteni.

Az első társaság, amelyet Gaizler Gyula még Gyökössy Endrével együtt alapított, a Keresztény Ökumenikus Baráti Társaság volt, ezt követte a Magyar Bioetikai Társaság alapítása.

Sorolhatnánk még, hogy mennyi ember felé volt nyitott az együttműködésre, a teljesség igénye nélkül megemlíthetjük a Keresztény - Zsidó Társaságot, a Nagycsaládosok Országos Egyesületét, a Keresztény Orvosok Magyarországi Társaságát, melyek mind sokat köszönhettek neki indulásukban is.

Gaizler Gyula száz éve született, huszonhat éve ment el, de nevének említése még ma is sokakat fellelkesít. A keresztény bioetikai kutatás és szemlélet terjesztése, melyet ő indított el hazánkban, talán még aktuálisabb, mint valaha.

A megkezdett utat folytatnunk kell.

**A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG
GAIZLER GYULA EMLÉKÉRMÉNEK
ALAPÍTÓ OKIRATA**

1. Az emlékérem pontos elnevezése: Magyar Bioetikai Társaság Gaizler Gyula emlékérem.
2. Az adományozás periódusai és az adományozottak száma: a díj évente adományozható, egy alkalommal, legfeljebb két díjazottnak.
3. Az adományozás feltételei: az élet-, illetve a környezetvédelem, a bioetika (ideértve az orvosi etikát és a környezeti etikát is) területén megjelenő olyan kiemelkedő, több évtizedes tudományos tevékenység (életmű), amely jelentősen hozzájárult az emberi élet szolgálatához, védelméhez (a fogantatás időpontjától kezdve a természetes végéig tisztelve azt), és ezáltal a bioetika fejlődéséhez, illetve a Magyar Bioetikai Társaság hazai és nemzetközi tekintélyének növeléséhez, a határon belüli és túli magyarság kapcsolatának erősítéséhez.
4. Az elismerésben részesíthetők köre: bármely határon belüli vagy kívüli magyar ember, aki az emberi életet a fogantatás időpontjától a természetes végéig tiszteli és védi, elutasítja a művi abortuszt és az „eutanáziát” (az ártatlan emberi élet szándékos és közvetlen kioltását).
5. Az adományozásra jogosult szerv: Magyar Bioetikai Társaság elnöksége.
6. Az alapítás célja: a 3-4. pontban említett emberek szolgálatának elismerése.
7. Az elismeréssel járó anyagi és egyéb előnyök, kedvezmények: oklevél; az emlékérem odaítélésével anyagi juttatás nem jár.
8. Az emlékérem leírása: 6 cm átmérőjű, 3-4 mm vastag, kör alakú bronzérem; az egyik oldalán: Gaizler Gyula arcképe, a felirat felül: Gaizler Gyula emlékérem, a felirat alul: az élet védelméért; a másik oldalán: Magyar Bioetikai Társaság felirattal.

DRENYOVSKY IRÉN

DR. ZÁBORSZKY MAGDOLNA ÉLETRAJZA

Szülei tanítók voltak. Három testvére van. Az Orvosi Egyetemet Debrecenben végezte „summa cum laude” minősítéssel. A Debreceni Bőrgyógyászati Klinikán kezdte pályáját, itt is szakvizsgázott jelesre. Amikor férjhez ment Dr. Reményi Tibor fül-orr-gégész kollégájához, Budapestre került. Három gyermekük született, így már „csak” bőr- és nemibeteg-gondozói munkát vállalt. 1980-tól Szentendrén, majd 1986-tól Monoron lett a gondozó főorvosa. Nyugdíjasként részállásban folytatta munkáját 2016-ig, majd magánrendelőben 2016-ig, nyolcvanöt éves koráig. Harmincegy éve özvegy. Tizennégy unokája, tizenegy már megszületett és két éppen várt dédunokája van.

A KOMT és a MBT alapító tagjai közé tartozik. A Batthyány Strattmann Társasághoz később csatlakozott, szervezésükben Bőjte Csaba kérésére két ízben volt tizenegy fős önkéntes csapattal Erdélyben és a csángók között szűrővizsgálatokat végezni. (Déván, Nagyszalontán, Csíkszeredában, Gyimesfelsőlakon, Csíksomlyón és a moldvai csángóföldön: Pusztinán. Csíkszeredában is a moldvai csángó középiskolásokat vizsgálták egy Bőjte Csaba alapította kollégiumban.)

A kitüntetettben olyan szakembert ünnepelhetünk, akit Jézus Krisztusba vetett szilárd hite segített, hogy nehéz orvosi szakterületen a tudomány alapos naprakész ismeretében, teljes EMBERKÉNT testét-lelkét-szellemét, környezetét figyelembevételével kezelje betegeit. Nemcsak betegeinek adott korrekt tájékoztatást, hanem egy-egy tanulságos eset kapcsán, vagy aktuális etikai témát feldolgozva, különböző fórumokon, jó pedagógiai érzékkel előadást is tartott.

Nagy családja mellett az angol, a német és a francia nyelvet megfelelően elsajátítva igyekezett ismereteit bővíteni és a Bioetikai Szemlében, valamint a KOMT Tál és Kendő folyóiratában referálta az arra érdemesnek tartott cikkeket.

Az eutanázia kérdésében itthon amerikai gyakorló palliatív terápiát művelő és oktató kollégák két tanfolyamán vett részt, majd felhasználva az egyik egyházi intézményben végzett munkájáért kapott „zsebpénzt”, saját költségén Londonban a St. Christopher’s Hospice-ban, Cicely Saunders orvosnőnek, a palliatív terápia úttörő kidolgozójának központjában, hallgatta és tanulta egy tanfolyamon a fájdalomcsillapítás és tüneti kezelés célravezető módjait. Ezeket az ismereteit is felhasználta a Böszörményi Dalma által Csepelen létesített Megnyugvás Hospice-ban, ahol egy éven át, az osztály sajnálatos megszűntetéséig, heti tíz órás önkéntes munkát vállalt. Kezelt és oktatott.

Kitűnő háziasszonyként fáradhatatlanul nagy szerepet vállalt konferenciáinkon az étkeztetésben. 1991-ben a KOMT-nak Balatonaligán, a volt kormányüdülőben tartott ötszáz résztvevős nagy nemzetközi konferenciáján ő szervezte a medikusok és a fizetésektelen, szocialista országokból érkezett vendégek – mintegy kétszázötven fő – étkezését. Amit lehetett, előre elkészített, amit frissen kellett, az ifjúsági nyaralóban főztek meg. (Urunk Jézus kenyércsodájára emlékeztet azóta is az esemény.)

Ezek után Gaizler Gyula megkérte Magdát, hogy a jövőben, a további konferenciákon, a bioetikaiakon is, ő legyen a büfé főszervezője és süteménykészítője. Teljesítette a kérést.

Sok kollégát segített a bioetikai konferenciákon való részvételben szállásadással.

Az elmondottak alapján remélem, mindnyájan örülünk, hogy a Gaizler Gyula Emlékérem az idei díjazott, Záborszky Magda személyében méltó helyre kerül.

ROJKOVICH BERNADETTE
PROF. DR. BÁNDI GYULA ÉLETRAJZA

1955-ben született Budapesten. Jogász, egyetemi tanár, 2017 óta az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedéke érdekeinek védelmét ellátó helyettese.

1978-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán „summa cum laude” minősítéssel szerzett jogász diplomát

1983-ig a Gödöllői Agrártudományi Egyetem tudományos munkatársaként dolgozott.

1990-ben az állam- és jogtudományok kandidátusi fokozatát szerezte meg, 1998-ban habilitált, 2014-ben az MTA doktora lett.

1990-től 1999-ig az ELTE ÁJK egyetemi docense.

1998 óta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára.

2001-től a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem egyetemi tanára, környezetvédelmi jogot oktat.

2003 és 2007 között a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja

2011 óta az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának tagja.

2015-től a Kisebbségi Jogvédő Alapítvány kuratóriumának alelnöke, majd elnöke.

2015 óta a PPKE Állam- és Jogtudományi Doktori és Habilitációs Tanácsának elnöke.

2016 óta az MTA Közgyűlésének választott képviselője.

2017-ben az Országgyűlés hat évre az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettesévé választotta.

Szakterülete a környezetvédelmi jog, kutatási területei közé tartozik a környezetvédelmi jog elmélete és struktúrája, valamint a környezetvédelmi jog közigazgatási eszközei is.

2003-tól 2005-ig a Magyar Bioetikai Társaság alelnöke, majd 2013-ig elnöke volt.

Szakmai elismerések, kitüntetései:

- 2007: Pázmány Péter Emlékérem (PPKE JÁK)
- 2010: Pázmány Péter Plakett (PPKE)
- 2013: Justitia Regnorum Fundamentum díj – ombudsmani díj
- 2016: Környezetvédelmi Életműdíj – a Környezetvédelmi Szolgáltatók és Gyártók Szövetségének szakmai elismerése
- 2016: Magyar Érdemrend Tiszti Keresztje

Jelenlegi beosztása:

- Tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Környezetjog és Versenyjog Tanszék
- a PPKE Jog- és Államtudományi Doktori Iskolájának vezetője,
- az ELTE ÁJK címzetes egyetemi tanára,
- az Alapvető Jogok Biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyetteseként a bioetika ügyét szolgálja.

A jövő nemzedékekért felelősek vagyunk. Ferenc pápa *Aldott légy!* kezdetű enciklikájából (2015) idézve: „A valódi emberi haladásnak erkölcsi jellege van, feltételezi az emberi személy tiszteletét, de a természeti világra is oda kell figyelnie...”. Az Alaptörvény megfogalmazása szerint: „Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.” A jövő nemzedékek védelme folyamatos útkeresést jelent, ami nagy elhivatottságot igényel. Nem jelent jogi szabályozási lehetőségeket, hatásköröket, a vitás ügyek eldöntését, hanem sokkal inkább a figyelemfelhívást, felvilágosítást, meggyőzést, javaslattételt, véleményformálást.

NEKROLÓG

ROJKOVICH BERNADETTE

DR. FEKETE MÁRTON 1934-2022

Kutató orvos. Kaposváron született. Budapesten a Trefort utcai gimnáziumban érettségizett. Szegeden végezte el az orvosegyetemet. Budapesten először a Gyógyszerkutató Intézetben 1974-ig, majd a Magyar Tudományos Akadémia Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetében dolgozott. 1984-1994 között az EGIS Gyógyszergyár kutatási igazgatója. 1972-ben kandidátusi disszertációját védte meg, majd a Tudományos Akadémián doktori címet szerzett, témája az endogén izokinolinok szerepe a prolaktin elválasztás szabályozásában. Emellett a centrális és perifériás katecholaminerg rendszerek és az izokinolin származékok és rokon vegyületek hatását vizsgálta a katecholaminerg jelátvitel szabályozásában.

A Budai Református Egyházközségnek főgondnoka volt. Felesége, Dr. Merétey Katalin neves immunológus, akivel az Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézetben együtt dolgoztam, és itt ismertem meg Dr. Fekete Mártont. Mindketten példamutató, önzetlen, segítőkész tudós emberek voltak, akik felkarolták a fiatalabb kollégákat. Fekete Márton rendszeresen szervezett bioetikai témájú rádió- és televízió műsorokat, ahová gyakran elhívott. A Magyar Bioetikai Társaság konferenciájának állandó résztvevője volt. Hivatásának tekintette a jó erkölcsre nevelést. három gyermeke és nyolc unokája van, akik a szerető apát és nagyapát gyászolják. Emlékét társaságunk megőrzi.

SZERZŐINK

Dr. Kuminetz Géza katolikus pap, teológus, kánonjogász, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora, a Magyar Bioetikai Szemle szerkesztőbizottságának tagja

Dr. Rojkovich Bernadette orvos, a Budai Irgalmasrendi Kórház Reumatológiai Centrumának osztályvezető főorvosa, a Magyar Bioetikai Társaság elnöke, a Magyar Bioetikai Szemle szerkesztőbizottságának tagja

Dr. Záborszky Magdolna (Életrajzát ld. a **Fórum** rovatban.)

Prof. Dr. Bándi Gyula (Életrajzát ld. a **Fórum** rovatban.)

Dr. Nyéky Kálmán PhD, katolikus pap, bioetikus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója, tudományos munkatárs, a Magyar Bioetikai Szemle szerkesztőbizottságának tagja, az andocsi Nagyboldogasszony Bazilika plébánosa

Nyékyiné dr. Gaizler Judit PhD, matematikus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karának nyugalmazott prodékánja

Dr. Drenyovszky Irén nyugalmazott gyermekorvos, a Keresztény Orvosok Magyarországi Társaságának tiszteletbeli elnöke

TARTALOM

Turgonyi Zoltán

Lectori salutem.....1

KONFERENCIA-ELŐADÁSOK

Kuminetz Géza

Köszöntő beszéd a Magyar Bioetikai Társaság konferenciáján.....2

Rojkovich Bernadette

Köszöntő beszéd a Magyar Bioetikai Társaság konferenciáján.....5

Záborszky Magdolna

A törvények hierarchiája.....6

Bándi Gyula

Felelősségünk a jövő nemzedékekért.....15

FÓRUM

Nyéky Kálmán – Nyékyné Gaizler Judit

Gaizler Gyula születésének 100. évfordulójára.....31

A Magyar Bioetikai Társaság Gaizler Gyula Emlékérmének

Alapító Okirata.....33

Drenyovszky Irén

Dr. Záborszky Magda életrajza.....34

Rojkovich Bernadette

Prof. Dr. Bándi Gyula életrajza.....36

NEKROLÓG

Rojkovich Bernadette

Dr. Fekete Márton.....38

Szerzőink.....39

A Magyar Bioetikai Társaság 2023. és 2024. évi működését és a Magyar Bioetikai Szemle kiadását a Nemzeti Együttműködési Alap és a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatta.

